

**İBTİDAİ TƏHSİLİN AKTUAL PROBLEMLƏRİ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
ACTUAL PROBLEMS OF PRIMARY EDUCATION**

UOT 373.2

Şalalə İltizam qızı Seyidova

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Şamaxı filialının direktor müavini,
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorant
<https://orcid.org/0000-0002-8191-8352>
[https://doi.org/10.69682/arti.2024.91\(5\).69-73](https://doi.org/10.69682/arti.2024.91(5).69-73)*

**İBTİDAİ SİNİF ŞAĞİRDƏRİNİN ÖYRƏNMƏ MOTİVASİYASININ ARTIRILMASINDA
KOMPÜTER TEXNOLOGİYALARININ ROLU**

Шалала Илтизам гызы Сеидова

*заместитель директора Шамахинского филиала
Азербайджанского Государственного Педагогического Университета
докторант по программе доктора философии*

**РОЛЬ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ УЧЕБНОЙ
МОТИВАЦИИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ**

Shalala İltizam Seyidova

*deputy director of the Shamakhi branch of the Azerbaijan State Pedagogical University,
doctorial student in the program of doctor of philosophy*

**THE ROLE OF COMPUTER TECHNOLOGY IN INCREASING THE LEARNING
MOTIVATION OF PRIMARY CLASS STUDENTS**

Xülasə. Məqalədə kiçik yaşlı məktəblilərin öyrənmə motivasiyasını inkişaf etdirmək üçün müasir kompüter texnologiyalarından istifadə problemi müzakirə olunur. Bu istiqamət təhsilin inkişafında ən perspektivli istiqamətlərdən biri hesab olunur. İKT-dən istifadə olunan dərslər ibtidai siniflərdə xüsusilə aktualdır. 1-4-cü sinif şagirdləri əyani-əmali təfəkkürə malikdirlər, ona görə də onların öyrənmələrini mümkün qədər yüksək keyfiyyətli illüstrativ materiallardan istifadə etməklə qurmaq çox vacibdir. Bu, təkcə görmə deyil, həm də qavrayış prosesində eşitmə, duyğular və təxəyyülləri əhatə edir. Məlumdur ki, ibtidai təhsilin qarşısında duran əsas vəzifə şagirdi təhsilini davam etdirmək üçün yetişdirmək və həyata hazırlamaqdır. Belə ki, ibtidai siniflərdə təlim prosesində istifadə olunan informasiya texnologiyaları şagirdlərin təxəyyül və qavrayışlarının formalaşmasına şərait yaradır, dərslərin daha dolğun və məzmunlu mənimsənilməsinə şərait yaradır. Dərslərin daha maraqlı təşkilinə də şərait yaranmaqla şagirdlərdə təlim motivasiyasının artmasına da səbəb olur.

Açar sözlər: *motivasiya, kompüter texnologiyası, məktəbli, ibtidai sinif, təhsil, motivlər, uğur, motivlərin iyerarxiyası.*

Аннотация. В статье рассматривается проблема использования современных компьютерных технологий для развития учебной мотивации младших школьников. Данное направление считается одним из наиболее перспективных направлений развития образования. Уроки с использованием ИКТ особенно актуальны в начальных классах. Учащиеся 1-4 классов являются визуально-практическим мыслителями, поэтому важно структурировать свое обучение, используя как можно более качественные иллюстративные материалы. В процессе восприятия должно быть задействовано не только зрение, но и слух, эмоции и воображение. Известно, что основная задача начального образования – подготовить ученика к продолжению образования и подготовить его к жизни. Таким образом, информационные технологии, используемые в процессе обучения в начальных классах, создают условия для формирования воображения и восприятия учащихся, а также для более полного и осмысленного усвоения уроков. Создавая условия для более интересной организации уроков, они также повышают мотивацию учащихся к обучению.

Ключевые слова: *мотивация, компьютерные технологии, школьник, начальные классы, образование, мотивы, успех, иерархия мотивов*

Abstract. The article discusses the problem of using modern computer technologies to develop learning motivation of young schoolchildren. This direction is considered one of the most promising directions in the development of education. Lessons using ICT are especially relevant in primary schools. Students in grades 1-4 are visual-practical thinkers, so it is important to structure their learning using the highest quality illustrative materials possible. It involves not only vision but also hearing, emotions and imagination in the process of perception. It is known that the main task of primary education is to train the student to continue his education and prepare him for life. Thus, the information technologies used in the learning process in primary classes create conditions for the formation of students' imaginations and perceptions, create conditions for a more complete and meaningful assimilation of lessons. By creating conditions for a more interesting organization of lessons, it also leads to an increase in the learning motivation of students.

Keywords: *motivation, computer technology, schoolboy, elementary school, education, motives, success, hierarchy of motives.*

Son illər orta məktəblərdə kompüter texnologiyalarından istifadə geniş vüsət almışdır ki, bu da cəmiyyətin qlobal informasiyalaşması və internetin geniş yayılması ilə bağlıdır. Yeni kompüter texnologiyaları təlim prosesinin təşkili, sinfin və öyrənmənin idarə olunması üçün böyük imkanlar yaradır. Həm də müəllimə şagirdlərin tədris və dərsdənkənar fəaliyyətlərini təşkil etməklə şagirdlərin bilik əldə etmək üçün motivasiyasını artırması üçün geniş imkanlar verir. (1)

İnformasiya texnologiyaları bacarıqlarına malik olan müasir insan müasir cəmiyyətin həyatının ayrılmaz hissəsinə çevrilir. Bu gün kompüter savadı mövcud olan bir şəxsin xüsusi düşüncə tərzini var və həyatın problemləli vəziyyətlərini, habelə onların həlli yollarını qiymətləndirmək üçün tamamilə fərqli bir yanaşma irəli sürür.

Təcrübə göstərir ki, yeni informasiya texnologiyaları olmadan nə müasir məktəbi, nə də müasir uşaqları təsəvvür etmək mümkün deyil. Buna görə də təhsil sisteminin müasirləşdirilməsində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadəyə böyük rol verilir. (2)

Məlumdur ki, təhsilin əsas vəzifələrindən biri də uşaqlara informasiya texnologiyalarından istifadə etməyi öyrətməkdir ki, gələcəkdə onlar bu texnologiyalardan daim istifadə etməklə öyrənə bilsinlər. Bu cür texnologiyaların tətbiqi təcrübəsi bu sahədə böyük potensial imkanlardan danışmağa imkan verir. (3, s. 60-62):

Kompüter texnologiyası, şübhəsiz ki, akademik fənlərin ehtiyatlarını daha əhatəli şəkildə ortaya qoyur, geniş və məhsuldar işləməyə imkan verir. Ancaq ibtidai məktəb yaşlı uşaqlardan danışırıqsa, kompüterin həm də böyük maraq və motivasiya mənbəyi kimi xidmət etdiyini qeyd etmək lazımdır. Vurğulamaq lazımdır ki, İKT vasitələri bir çox pedaqoji problemlərin həlli

üçün nəzərdə tutulmuş müxtəlif proqram-texniki vasitələrdən ibarətdir. Bilirik ki, şagird fəaliyyət prosesinin özü ilə maraqlanırsa, nəticələr əldə etməkdə, yeni keyfiyyətlər və qabiliyyətlər inkişaf etdirməkdə maraqlıdırsa - bunlar daxili motivlərdir. Bununla belə, müəyyən dərəcədə motiv həmişə daxili bir hərəkətverici qüvvə kimi çıxış edir. Şagirdin davranışı böyüklər tərəfindən idarə olunmalıdır, bu zaman xarici motivlər özünü göstərir (4, s.192). Müəllim və onun istifadə etdiyi resurslar məhz xarici hərəkətverici qüvvə kimi çıxış edir. Xarici motivin bir tərəfdən müəllimin səriştəsindən, digər tərəfdən onun istifadə etdiyi resurslardan asılı olaraq öz təsir gücünü göstərə bilər. Bu baxımdan kompüter texnologiyalarını xarici müsbət motivasiya mənbəyi saymaq olar.

Rus və xarici alimlər kompüter texnologiyalarının tədris prosesində tətbiqi sahəsində tədqiqatlarla məşğuldurlar: S.V. Panyukova (5, s. 120), İ.G. Zaxarova (6, s. 268), E.S. Polat (7, s. 272). Onlar qeyd edirlər ki, kompüter proqramlarını hazırlayarkən kiçik yaşlı məktəblilərin öyrənmə motivasiyasını inkişaf etdirmək üçün onlardan istifadənin xüsusiyyətlərini nəzərə almaq mütləqdir. Bu, tədris materialı ilə işləməkdə çətinlik yarandıqda şagirdə nəzarət və vaxtında kömək göstərməklə təmin edilə bilər. İnteraktivlik prinsipi bu problemi həll edir. Bir çox müəlliflər (Robert İ.V. (8, s. 400), V.A Krasilnikova. (9, s. 24) və s.) tədris kompüter proqramlarından istifadə zamanı interaktivlik prinsipinin nəzərə alınmasının vacibliyini qeyd edirlər.

İKT vasitələrindən istifadə edərək ibtidai sinif yaşlı uşaqlarda təlim motivasiyasının inkişafı üçün bir çox pedaqoji üsullar vardır:

- İnteraktiv testlərdən istifadə;

- Multimedia vasitələrindən istifadə (audiovizual, vizual, səs);
- İnteraktiv imla;
- Təhsil platformalarından istifadə;
- Rəqəmsal təhsil resursları;
- Elektron kitablar, dərsliklər;
- İntegrasiya edilmiş dərslər, virtual ekskursiyalar və səyahət dərsləri, kəşfiyyat dərsləri, görüş dərsləri, hekayə dərsləri, yaradıcılıq dərsləri;
- İKT-dən istifadə ilə didaktik oyun;
- Video dərslər və təqdimatlar;
- İKT-dən istifadə ilə fiziki dəqiqələr;
- İnteraktiv lövhədən istifadə. (2. 16)

Çoxsaylı tədqiqatlar göstərir ki, sinifdə kiçik məktəblilərin motivasiyasını inkişaf etdirmək üsullarının effektivliyi aşağıdakı şərtlərdən daxilində mümkündür:

- sinifdə rahat psixoloji mühit yaratmaq;
- aparıcı sualların köməyi ilə cavabları şagirdin tapmasına təşviq etmək;
- tələbələrin qiymətləndirmə fəaliyyətinə cəlb edilməsi və bu əsasda özünəinamın formalaşdırılması;
- dərslərdə maraqlı əlavə materialdan istifadə (audio- video materiallar və s.);
- dərslərdə müzakirə dialoqunun yaradılması və müstəqilliyin aşılması;
- real faktların təhlili;
- dərslərdə həvəsləndirmə və töhmətdən istifadə;

Apardığımız tədqiqatlar göstərdi ki, ibtidai sinifdə müasir informasiya texnologiyalarının imkanlarından düzgün istifadə aşağıdakılara kömək edir:

- idrak fəallığının artması;
- şagirdin fəaliyyətinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi;

- müasir elektron tədris materiallarının köməyi ilə təlim məqsədlərinə nail olmaq;- kiçik məktəblilərdə özünütəhsil və özünü idarə etmə bacarıqlarının inkişafı;
- öyrənmənin rahatlıq səviyyəsinin artırılması, emosional gərginliyin artırılması;
- didaktik çətinliklərin azaldılması;
- kiçikyaşlı məktəblilərin sinifdə fəallığının və təşəbbüskarlığının artırılması;
- təhlükəsizlik qaydalarına riayət etməklə ibtidai sinif şagirdlərinin kompüter bacarıqlarına yiyələnməsi.

Beləliklə, kiçikyaşlı məktəblilərin təlim fəaliyyətində İKT-dən istifadə öyrənmə motivasiyasını artırmaq, şagirdlərin idrak və yaradıcılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək üçün effektiv vasitələrdən biridir ki, bu da psixoloji, pedaqoji və metodoloji şəraitin düzgün qurulmasına zəmanət verir.

Tədqiqat zamanı müəyyən onu da etdik ki, fəal dərslərin müxtəlif mərhələlərində İKT-nin imkanlarından istifadə edərək idraki motivasiyanı yüksəltmək üçün müxtəlif fənlərin müxtəlif imkanları vardır. Tədqiqatı 4 fənn üzrə apardıq: I sinif – Riyaziyyat, II sinif - Azərbaycan dili, III sinif - Texnologiya, IV sinif – Həyat bilgisi fənləri üzrə müşahidələr təşkil etdik, müəllimlərlə birgə kompüter texnologiyaları əsasında yeni dərslər nümunələri hazırlayıb həyata keçirdik. Belə dərslərdə təqdimatlara geniş yer verdik. Çünki təqdimatlar təlimin vacib və son dərəcə faydalı bir hissəsidir. Müəllim yalnız öyrənilən mövzuya dair informativ material nümayiş etdirə bilməz, həm də müəyyən düşüncə məntiqini formalaşdırma bilər. Kiçikyaşlı məktəblilərə edilən bütün təqdimatlar eyni məntiqi sxem üzərində qurulur:

Cədvəl 1

İbtidai təhsil pilləsində tədris olunan fənlər arasından siniflər üzrə tədqiqatın aparıldığı fənlər və təsir göstərilən sahələr

fənn	Təsir göstərilən sahələr	Formalaşdırılan bacarıqlar
I sinif - Riyaziyyat	Hesablama əməllərini yerinə yetirmək, yazılı və şifahi hesablama alqoritmlərinə yiyələnmək, ədədi ifadələri hesablama, mətnli məsələləri həll etmək, ilkin ölçmə vərdişlərinə, fəza və həndəsi təsəvvür-	Kompüterdən istifadə edərək natural ədədlər və sıfır üzərində dörd hesab əməlini yerinə yetirir, onluq say sistemində rəqəmlərin ədədlərdə mövqeyini və xüsusi çəkisini (mərtəbə vahidlərini) müəyyənləşdirir, hesab əməllərində naməlum komponenti məlum componentlərlə ifadə edir, kəmiyyətlərdən [pul, çəki, uzunluq,

	lərə malik olmaq, verilmiş məlumatları təsnif etmək, riyazi bilikləri gündəlik həyatda tətbiq etmək vərdişləri formalaşdırmaq.	sahə, zaman] həyati məsələlərin həllində istifadə edir, sadə müstəvi fiqurların və fəza cisimlərinin xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir və təsvir edir, ədədi məlumatları toplayıb qeyd edir, sistemləşdirir, nümayiş etdirir və şərh edir.
II sinif - Ana dili	Oxu və yazı texnikasının, hüsnxət qaydalarının, düzgün, sürətli, şüurlu və ifadəli oxu üzrə ilkin bacarıqlarını mənimsəmək, lüğət ehtiyatını zənginləşdirmək, zəruri qrammatik qaydalara, ədəbi tələffüz normalarına əməl etmək, ekspressiv nitq bacarıqları nümayiş etdirmək.	Sərbəst, düzgün, sürətlə, şüurlu, ifadəli oxuyur, savadlı yazır, dialoq qurur, öz fikirlərini sərbəst və ardıcıl ifadə edir, oxuduğu və dinlədiyi mətnlərə münasibət bildirir, ayrı-ayrı mətnlərdən əsas faktları seçib qruplaşdırır, kiçikhəcmli mətnlər qurur, Azərbaycan xalqının dili, tarixi, əxlaqi-mənəvi dəyərləri, mədəniyyəti, incəsənəti, adət-ənənələri haqqında sadə təqdimatlar edir, bu proseslərdə elektron lüğətlərdən, uşaq ensiklopediyasından, elektron uşaq kitablarından istifadə etmək.
III sinif - Texnologiya	Müqayisə və çeşidləmə, ilkin emal, özünəxidmət və birgə fəaliyyət vərdişləri, sadə layihələndirmə, tərtibat, modelləşdirmə, dizayn, canlı təbiətə xidmət bacarıqları, ölçü, mütənəsblik, simmetriya və digər həndəsi anlayışları formalaşdırmaq, sadə konstruksiyalar və yaradıcı işlərin yerinə yetirilməsi üzrə qabiliyyətlər aşılamaq.	Materialları müqayisə edir və çeşidləyir, müvafiq texnoloji vasitələrdən (ölçmə, kəsmə, bismə, birləşdimə və s.) istifadə edir, sadə məmulatlar hazırlayır, sadə məişət xidmətlərini yerinə yetirir, birgə fəaliyyət bacarıqları nümayiş etdirir, özünün və başqalarının hazırladığı məmulatlara münasibət bildirir, təhlükəsizlik texnikası və sanitariya-gigiyena qaydalarını şərh edir və praktik fəaliyyətdə onlara riayət edir, yaradıcılıq tələb edən sadə tapşırıqları yerinə yetirir, model və layihələr qurur.
IV sinif – Həyat bilgisi	İnsan hüquqları və azadlıqları, mənəvi-əxlaqi dəyərlər, həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi, təbiət, insan-təbiət, insan-cəmiyyət münasibətləri haqqında zəruri məlumatları mənimsəmək, obyekt və hadisələri mahiyyətinə görə fərqləndirmək, onlara münasibət bildirmək, iqtisadi, ekoloji, kommunikativ fəaliyyətlər üzrə ilkin bacarıqlar formalaşdırmaq.	Öz hüquqlarını dərk etməsini, başqalarının hüquq və azadlıqlarına hörmətlə yanaşmasını, onu əhatə edən insanlara həssas münasibət bəsləməsini nümayiş etdirir, həmin məsələlərlə bağlı şəxsi fikirlərini bildirir, insan həyatı və sağlamlığının qorunması ilə bağlı ən zəruri qaydaları izah edir, düzlük, ədalətlik, humanizmlilik, rəhmədillik nümayiş etdirir, bu mənəvi keyfiyyətlərin mahiyyəti barədə mülahizələrini şərh edir, iqtisadi biliklərdən məişətdə istifadə edir, təbiətə, ekologiyaya həssas və qayğıkeş yanaşmaqla təbiət hadisələri üzərində müşahidələr aparır, münasibət bildirir, cəmiyyətdə baş verən hadisələri yaşına uyğun şərh edir.

Tədqiqat zamanı müxtəlif metodikaların modifikasiya edilməsi yolu ilə şagirdlər fəallaşdırılarkən də motivasiyanın artması halları müşahidə olundu. Tətbiq etdiyimiz metodikalara

- Şagirdlərin alqoritmik tapşırıqlara alışdırılması metodu. Bu metodda tapşırıqlar üçün eyni təlimat işlənilsə də, həll yolu tədricən mürəkkəbləşir. Hazırda məktəblərdə müasir İKT vasitələrinə hədsiz maraq göstərdiklərinə görə kompüter təlim tapşırıqlarının həllində də alqoritmlərə üstünlük verilir.

- Piktoqram metodu. Piktoqramlar obyekt və obrazları ifadə edən, yüksək səviyyədə müəyyənləşdirilmiş ümumi dil, kommunikasiya vasitəsi - simvollardır.

- Sınaq tapşırıqların həlli metodu. Şagirdlərə kompüter vasitəsi ilə vizual görüntülər nümayiş etdirilir. Sonra onların praktik təsviri istənilir. Mətnlər şəklində yazılanların görüntülərlə nə dərəcədə yaxın olması müzakirə edilir.

- Virtual ekskursiya metodu. Virtual ekskursiyada sınınilanlar obyekt və hadisələri müşahidə edirlər. Məsələn, kosmos, meşə həyatı,

okean dərinlikləri, tikinti, şələlə, mədəniyyət abidələri və s.

• 7 söz metodikası. İlk səsəndirmədə: 4 söz, ikinci səsəndirmədə 7 söz, deyilir. Sınanılanlar deyilən sözü diqqətlə dinləyərək yadda saxlamalıdırlar.

• Fənlər üzrə anlayışları təsnifləşdirmə. Müxtəlif qarışıq anlayışlar verilir. Sınanılanlar verilmiş vaxtda onları fənlərə görə qruplaşdırırlar.

• Şulte cədvəlində rəqəmlərin axtarılması. İşin səmərəliliyi ardıcıl davamlılıqla müəyyən edilir.

Şagirdlər bu cür metodlarla hazırladıqdan sonra materialları İKT vasitələri ilə mənimsəməsi daha asan olur. Şagirdlərdə problemlə vəziyyətlər yaranmır. Yaxud az yaranır. Tədrisin İKT vasitəsilə qurulmasına etibarlı zəmin yaranır. Hansısa problemi öyrənərkən şagirdlər əldə etdikləri təcrübə əsasında müxtəlif fərziyyələr

irəli sürürlər. Öyrənmə asanlaşdıqca motivasiya yüksəlir.

Problemin elmi yeniliyi. Tədqiqat dərslərin daha maraqlı və təlim motivasiyasının yüksəldiyi mühiti qurmaq üçün həll yolları təqdim etməsi ilə elmi yenilik nümayiş etdirir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Kompüter texnologiyalarından istifadə vasitəsilə şagirdlərin təlimə motivasiyasının artırılması sahəsində apardığımız tədqiqatın nəticəsi özünü müxtəlif situasiyalarda doğrultduğu və ibtidai sinif müəllimləri üçün səmərəli həll yolları təqdim etdiyi üçün mühüm praktiki əhəmiyyət kəsb etdiyini qeyd edə bilərik.

Problemin aktuallığı. Müasir təhsil sisteminə təlim motivasiyasını artırmaq, şagirdləri öyrənməyə cəlb etmək diqqət mərkəzində saxlanılır. Bu baxımdan İKT-dən istifadə imkanları da geniş tədqiq olunur. Xüsusən ibtidai siniflərdə əyani-obrazlı təfəkkürün inkişafı baxımından kompüter texnologiyalarının motivasiyanı yüksəltməsi aktual mövzu hesab olunur.

Ədəbiyyat:

1. Семенов А. П. “Научить человека жить в информационном мире – важнейшая задача современной школы”. -2013
2. Razizadə, S. İbtidai siniflərdə təlimin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə müsbət təsir edən amillər // - Naxçıvan: Beynəlxalq elmi konfransın materialları, 16-17 dekabr, 2014. - s. 60-62
3. Rəhmanov, R.R. Kompüterdən istifadənin psixofizioloji problemləri // - Bakı: Müasir təhsilin psixoloji problemləri mövzusunda Təhsil Problemləri İnstitutunun tədqiqat materialları toplusu, - 2012. - s. 144-194
4. Маркова, А.К. Формирование мотивации учения: книга для учителя / А.К. Маркова, Т.А. Матис, А.Б. Орлов.— Москва: Просвещение, 1990. — 192 с.
5. Панюкова, С.В. Концепция реализации личноно ориентированного обучения при использовании информационных и коммуникационных технологий. — М.: Изд-во ИОСО РАО, —1998. — 120 с.
6. Захарова, И.Г. Информационные технологии в образовании. — М.: Гардарики, 2003. — 268 с.
7. Полат, Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования -М.: Издательский центр «Академия», 2002. — 272 с.
8. Роберт, И.В. Теория и методика информатизации образования. Психолого-педагогический и технологический аспекты. — М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2014. — 400 с.
9. Красильникова, В.А. Информатизация образования: понятийный аппарат // Информатика и образование. — 2003. № 4. — с. 24.

E-mail: seyidova.s.h.h.4@mail.ru
Redaksiyaya daxil olub: 11.09.2024.